

Віктор Сопіга

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЗМІСТОВІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ДО НАВЧАННЯ АВТОСПРАВИ СТАРШОКЛАСНИКІВ У 70–80-ТІ РОКИ ХХ СТОЛІТТЯ

Проаналізовано сучасні наукові доробки, в яких досліджено ретроспективні аспекти підготовки вчителів автосправи. Розглянуто навчальні плани педагогічних інститутів, що передбачали вивчення предметів із автосправи. Розкрито організаційно-змістові проблеми підготовки студентів на загальнотехнічних факультетах до навчання автосправи старшокласників загальноосвітньої школи в 1970–1990 рр. Висвітлено проблему запровадження спеціалізації «Автосправа» у педагогічних вищих навчальних закладах.

Ключові слова: підготовка вчителя, автосправа, загальнотехнічні дисципліни, навчальні плани.

Зміна кількості автотранспорту, модернізація правил дорожнього руху вимагають удосконалення підготовки водіїв і відповідно вчителів автосправи. Одним зі шляхів вибору оптимального змісту підготовки студентів є аналіз історичного досвіду викладання у педагогічних вищих навчальних закладах.

Вчителями автосправи в загальноосвітніх школах у 1970–1980-х рр. працювали, як правило, випускники загальнотехнічних факультетів (ЗТД) педагогічних інститутів, тому варто проаналізувати особливості підготовки педагогів за цим напрямом.

Окремі аспекти ретроспективного дослідження підготовки вчителів автосправи простежуються у працях А. Федорович, Б. Струганця, І. Шиманович, А. Педорич та ін. Так, у контексті дослідження підготовки вчителів праці А. Федорович звернула увагу на напрям «Автосправа», Б. Струганець проаналізував організаційні аспекти підготовки вчителів за спеціалізацію «Автосправа», як складову підготовки вчителів трудового навчання у педагогічних закладах України [8], І. Шиманович розглянула проблему вивчення предметів з автосправи студентами у контексті дослідження політехнічної підготовки майбутніх учителів трудового навчання. У дисертаційному дослідженні А. Педорич здійснив порівняння навчальних планів, простеживши аспекти підготовки вчителів автосправи [2].

Мета статті – розкрити організаційно-змістові проблеми підготовки вчителів до навчання автосправи у 1970–1990 рр.

Завдання статті: виявити особливості запровадження спеціалізації

«Автосправа» у педагогічних вищих навчальних закладах; дослідити складові спеціалізації «Автосправа» у змісті підготовки вчителів загально-технічних дисциплін, праці та трудового навчання; проаналізувати навчальні плани педагогічних інститутів на предмет наявності в них дисциплін із автосправи.

Після прийняття постанови «Про навчання учнів старших класів середніх загальноосвітніх шкіл автосправи» Радою Міністрів СРСР від 14 січня 1969 р. [6, с. 60–61], відбулося збільшення числа загальноосвітніх шкіл, у яких здійснювалася підготовка майбутніх водіїв. Тому виникала потреба у більшій кількості вчителів автосправи.

Закономірно, що у 1970-х рр. спостерігалася позитивна тенденція щодо цілеспрямованої підготовки вчителя автосправи для загально-освітньої школи.

Так, у 1970–1971 навчальному році розпочали підготовку педагогів за спеціальністю «Загальнотехнічні дисципліни і фізика» шість вищих навчальних закладів (ВНЗ) України. У 1971–1972 н.р. ця спеціальність відкрилася також у Тернопільському педінституті, а в Дрогобицькому – «Загальнотехнічні дисциплін і праці» [8, с. 21–22]. У наступні роки кількість ВНЗ, де готували вчителів загальнотехнічних дисциплін, збільшувалася. Це давало підґрунтя для вдосконалення фахової підготовки вчителя автосправи.

Лише кількісні зміни у підготовці педагогів не задовольняли вимоги тогочасного суспільства. З метою вирішення цієї проблеми було заплановано:

– вжити заходи у 1972–1974 рр. щодо вдосконалення навчальних планів і програм ВНЗ щодо підготовки студентів із загальнотехнічних та загальнонаукових дисциплін та проведення практики з урахуванням тогочасних запитів виробництва та науки [4, с. 155];

– вжити заходи щодо розширення підготовки вчителів праці для сільських шкіл у педагогічних навчальних закладах, зосередити увагу на підготовці та підвищенні кваліфікації вчителів праці, інструкторів, керівників учнівських бригад та керівників шкіл з питань техніки [6, с. 79].

Для реалізації цих завдань навчальні плани ВНЗ продовжували періодично модернізувати. Одним із аспектів удосконалення підготовки вчителя загальнотехнічних дисциплін було запровадження спеціалізацій.

Вперше спеціалізація «Автосправа» впровадилася в 1972 р. у навчальних планах «Вчитель трудового навчання і креслення», а в наступні роки у планах підготовки фахівців таких кваліфікацій: «Вчитель загальнотехнічних дисциплін», «Вчитель трудового навчання, загально-технічних дисциплін і фізики», «Вчитель праці і професійного навчання».

У навчальному плані кваліфікації «Вчитель трудового навчання і креслення» не залежно від спеціалізації було передбачено предмет «Автомобіль», на який відводилося 110 академічних годин (70 лекційних і

40 лабораторних). За спеціалізацією «Автосправа» вивчали такі дисципліни: «Автомобілі», «Ремонт і експлуатація автопарку», «Загальна теплотехніка і теплові машини».

Наступним кроком у становленні підготовки вчителя автосправи для загальноосвітньої школи було запровадження у 1974 р. навчальних планів підготовки фахівців за спеціальністю «Загальнотехнічні дисципліни».

Це зумовило зміни у переліку дисциплін з автосправи: предмет «Загальна теплотехніка і теплові машини» віднесли не до спеціалізації, а до базової складової. Його місце зайняв курс «Організація і економіка промислового виробництва» [8, с. 69].

У 1977 р. Міністерство освіти затвердило три навчальні плани для педагогічних інститутів, за якими було передбачено вивчення дисциплін з автосправи. За цими планами здійснювалася підготовка педагогів таких кваліфікацій: «Вчитель загальнотехнічних дисциплін і праці», «Вчитель загальнотехнічних дисциплін і фізики», «Вчитель трудового навчання і креслення».

Порівнюючи навчальні плани 1977 р. із попередніми, варто зазначити, що у спеціальних дисциплінах для вчителя автосправи простежується аналогія. Зокрема для спеціальності «Трудове навчання і креслення» був передбачений такий же перелік предметів з автосправи, що й у 1972 р.

Також не відбулося змін у фахових курсах підготовки «Вчителя загальнотехнічних дисциплін і праці» 1977 р. порівняно із кваліфікацією «Вчитель загальнотехнічних дисциплін» (1974 р).

У навчальній спеціальності «Загальнотехнічні дисципліни і фізики» у фахових предметах з автосправи були такі зміни:

– на місці предмету «Автомобіль» був курс «Автомобілі і трактори», кількість годин, відведених на нього, збільшили до 200 (80 лекційних і 120 лабораторних);

– не передбачено спеціалізацій, а наведено перелік дисциплін за вибором, до яких віднесено: «Автомобілі, трактори і сільськогосподарські машини», «Ремонт і організація машинно-тракторного парку», «Автоматизація виробничих процесів», «Економіка і організація виробничих процесів», «Основи агрономії і тваринництва», «Технологія машинобудування», «Металоріжучі станки», «Технічна естетика», «Технічна творчість», «Економіка й організація виробничих процесів», «Радіомеханіка», «Навчаючі комплекси (машини)», «Астрономія» [8, с. 70–71].

Як видно, з наведеного переліку дисциплін, є предмети, які відносили до спеціалізації «Автосправа» в інших навчальних планах. За цим навчальним планом рівень фахової підготовки майбутнього вчителя автосправи у значній мірі залежав від того, які предмети викладалися із циклу «за вибором».

Наступним кроком модернізації підготовки майбутнього вчителя

автосправи було введення в дію нових навчальних планів у 1983 р.: «Вчитель загальнотехнічних дисциплін та фізики» і «Вчитель загально-технічних дисциплін і креслення».

Для спеціальності «Загальнотехнічні дисципліни і креслення» був передбачений курс «Автомобіль, трактор», а також профіль «Автосправа», до якого увійшли: «Автомобілі», «Ремонт і експлуатація автопарку», «Загальна теплотехніка і теплові машини».

Відбулися деякі зміни у навчальному плані «Вчитель загально-технічних дисциплін та фізики» (1983 р.) порівняно з аналогічною спеціальністю 1977 р. Обов'язкова дисципліна «Автомобілі та трактори» була розширена і отримала назву «Автомобілі, трактори і сільськогосподарські машини». Кількість годин збільшилася до 228 год. (88 лекційних і 140 лабораторних). Із предметів за вибором виключено одну з фахових дисциплін для майбутнього вчителя автосправи – «Автомобілі, трактори і сільськогосподарські машини» [8, с. 71–72].

Зрозуміло, що під час складання навчальних планів підготовки майбутніх учителів, необхідно було враховувати зміни, що відбувалися у загальноосвітніх навчальних закладах. Особливу специфіку мали сільські школи, де, як правило, виробниче навчання або практика проходили у сільськогосподарських організаціях, тому була необхідність у вчителях, які є компетентними у цій сфері.

З метою забезпечення загальноосвітніх навчальних закладів фахівцями, які володіють психолого-педагогічними знаннями та розуміються у технічних та сільськогосподарських питаннях на загально-технічних та індустріально-педагогічних факультетах педагогічних інститутів як правило вводили спецкурси чи факультативи: «Трактори та автомобілі», «Сільськогосподарські машини», «Основи агрономії» та ін. Після завершення навчання студенти склали кваліфікаційні іспити на отримання прав тракториста-машиніста та водія автомобіля [3].

Чергова реформа загальноосвітньої школи 1984 р. дала поштовх новій модернізації підготовки вчителів. Так з 1985–1986 н.р. розпочалося запровадження нового навчального плану зі спеціальності 2120 «Загально-технічні дисципліни і праця» (затверджений 23 травня 1985 р.) [1].

У цьому навчальному плані було передбачено ряд змін:

– змінилася кваліфікація, що присвоювалася (була – «Вчитель загальнотехнічних дисциплін», а стала – «Вчитель трудового навчання і загальнотехнічних дисциплін»);

– курс «Методика викладання загальнотехнічних дисциплін і трудового навчання» отримав назву «Методика трудового і професійного навчання та викладання загальнотехнічних дисциплін». На нього було відведено 92 академічні години. Паралельно вивчали нову дисципліну «Основи теорії трудової і професійної підготовки школярів» (100 год.) [1].

Наступними кроками в організаційно-змістові модернізації підго-

товки вчителів ЗТД були введення у 1987 р. оновлених навчальних планів: «Вчитель загальнотехнічних дисциплін і фізики» і «Вчитель загально-технічних дисциплін, методист з профорієнтації».

У навчальному плані «Вчитель загальнотехнічних дисциплін і фізики», який прийнятий у 1987 році, вперше передбачено такі дисципліни, як «Економіка й організація виробництва» та «Сучасне промислове й сільськогосподарське виробництво». У ньому до групи «Автосправа» віднесли: «Теорія автосправи», «Правила дорожнього руху», «Експлуатація автомобіля», «Механізація авторемонтних робіт», «Автопрактикум» [8, с. 73–74].

Для підготовки педагогів кваліфікації «Вчитель загальнотехнічних дисциплін, методист з профорієнтації», яку запроваджено у 1987 р., передбачено обов'язковий курс – «Автомобіль». Серед предметів за вибором не було дисциплін, безпосередньо пов'язаних із автосправою.

Черговими змінами у змісті підготовки вчителів загальнотехнічних дисциплін було введення нової спеціальності у 1989 р., а саме: «03.02.03 – Праця з додатковою спеціальністю». Такими додатковими спеціальностями були: хімія, фізика, профорієнтація, інформатика й обчислювальна техніка, професійне навчання, технічна творчість [7, с. 222]. Цей навчальний план був фактично останній, що затверджувався централізовано.

Спеціалізація «Автосправа» була передбачена у спеціальності «Праця і професійне навчання», на яку відводилося 350 академічних годин (290 аудиторних та 60 індивідуальних). До цього напряму відносили такі дисципліни: «Автомобіль, його експлуатація і ремонт», «Механізація авторемонтних робіт», «Правила дорожнього руху», «Автопрактикум».

Підсумовуючи сказане, варто зазначити, що назва спеціальності змінювалася через певний проміжок часу, проте у більшості навчальних планів 1970–1990 рр. була передбачена спеціалізація «Автосправа». Обов'язковий предмет «Автомобіль» був у навчальних планах, за якими здійснювалася підготовка педагогів таких кваліфікацій: «Вчитель трудового навчання і креслення» (від 1972 р.), «Вчитель загальнотехнічних дисциплін» (від 1974 р.), «Вчитель загальнотехнічних дисциплін і праці» (від 1977 р.), «Вчитель трудового навчання, загальнотехнічних дисциплін і фізики» (від 1987 р.), «Вчитель загальнотехнічних дисциплін, методист з профорієнтації» (від 1987 р.). Розпочавши підготовку «Вчителя загально-технічних дисциплін і фізики» у 1977 р. автомобіль вивчали під час предмету «Автомобілі та трактори», а від 1983 р в об'єднаному курсі – «Автомобілі, трактори і сільськогосподарські машини». Для підготовки «Вчителя загальнотехнічних дисциплін і креслення» до дисципліни з автосправи належав «Автомобіль, трактор», а в навчальному плані підготовки «Вчитель загальнотехнічних дисциплін і праці» її місце зайняв предмет «Експлуатація і ремонт МТП» (див. табл. 1).

Методична підготовка вчителів здійснювалася під час вивчення «Теорії та методики трудового і професійного навчання», а також під час проходження педагогічної практики.

Таблиця 1

Підготовка вчителів загальнотехнічних дисциплін до навчання автосправи (1971–1990 рр.)

Обов'язковий предмет із автосправи	Кваліфікація вчителя	Рік запровадження
Автомобіль	Вчитель трудового навчання і креслення	1972
	Вчитель загальнотехнічних дисциплін	1974
	Вчитель загальнотехнічних дисциплін і праці	1977
	Вчитель трудового навчання, загальнотехнічних дисциплін і фізики	1987
	Вчитель загальнотехнічних дисциплін, методист з профорієнтації	1987
Автомобілі та трактори	Вчитель загальнотехнічних дисциплін і фізики	1977
Автомобілі, трактори і сільсько-господарські машини	Вчитель загальнотехнічних дисциплін і фізики	1983
Автомобіль, трактор	Вчитель загальнотехнічних дисциплін і креслення	1983
Експлуатація і ремонт МТП	Вчитель загальнотехнічних дисциплін і праці	1985

Проведене дослідження дозволяє сформулювати висновки:

1. На початку 70-х рр. розпочалося збільшення кількості загально-освітніх шкіл, у яких готували водіїв. У цей же час тривали пошуки оптимального змісту підготовки вчителів ЗТД та зростало число інститутів, де готували таких фахівців. Це створило передумови для запровадження спеціалізації «Автосправа» у 1972 р. Тому 1970 р. доцільно розглядати, як відправну точку нового етапу в еволюції підготовки вчителів ЗТД до навчання автосправи старшокласників.

2. У 1989–1990 н.р. у педагогічних інститутах здійснювалася підготовка вчителів за навчальними планами, які востаннє затверджені централізовано. Тому 1990 р. слід вважати кінцевою точкою одного з етапів еволюції підготовки майбутніх вчителів автосправи.

3. Період 1970–1990 рр. слід назвати основним етапом еволюції підготовки вчителів ЗТД до навчання автосправи старшокласників. Для нього були характерні такі ознаки:

– у навчальних планах підготовки вчителів ЗТД, праці або

трудового навчання було передбачено вивчення автомобіля в однойменній дисципліні або його вивчали в одному з об'єднаних курсів («Автомобілі та трактори», «Автомобілі, трактори і сільськогосподарські машини» або «Експлуатація і ремонт МТП»);

– наявність спеціалізації «Автосправа» під час підготовки вчителя загальнотехнічних дисциплін, праці та трудового навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бухалов Б. И. Совершенствование подготовки учителей трудового обучения / Б. И. Бухалов, Я. А. Вограменко, Ю. Г. Круглов // Школа и производство. – 1986. – № 10. – С. 54–56.
2. Педорич А. В. Підготовка майбутніх учителів трудового навчання з профілю «Автосправа» : дис. ... кандидата пед. наук. : 13.00.02 / Педорич Анатолій Володимирович. – Чернігів, 2006. – 301 с.
3. Пригодій М. А. Організація підготовки майбутніх вчителів праці для десятирічної школи (середина 60-х – середина 80-х років ХХ ст.) / М. А. Пригодій // Вісник Чернігівського державного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. Серія: педагогічні науки. – 2010. – № 76. – С. 218–223.
4. Решения партии и правительства по хозяйственным вопросам. Т. 13. Апрель 1979 г. – март 1981 г. / под. общ. ред. К. У. Черненко, М. С. Смиртюкова. – М. : Политиздат, 1974. – 672 с.
5. Рублях В. Э. Борьба с загрязнением в атмосферу автомобильным транспортом / В. Э. Рублях // Школа и производство. – 1978. – № 12. – С. 48–51.
6. Сборник документов по трудовому обучению / сост. Ю. П. Аверичев, С. М. Кулешев. – М. : Просвещения, 1983. – 192 с.
7. Стешенко В. Становлення та розвиток професійної підготовки вчителів трудового навчання / В. Стешенко // Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / гол. ред.: М. Т. Мартинюк. – Умань : ПП Жовтий О. О., 2010. – Ч. 3. – С. 215–225.
8. Струганець Б. В. Підготовка вчителів трудового навчання у вищих навчальних закладах України (1958–1994 рр.) : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.02 / Струганець Борис Володимирович. – Тернопіль, 1995. – 161 с.